

УДК 378.22:364.4:37.014.6-047.22

О.М. Бойко, ст. викладач

Н.В. Кабаченко, канд. філос. наук

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ДОКТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ (PHD) ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В НАУКМА

У статті розглядається досвід впровадження проекту на базі НаУКМА зі створення третього рівня освіти з соціальної роботи в Україні, аналізуються основні підходи, структура та зміст навчання на докторській програмі (PhD) із соціальної роботи і соціальної політики.

Ключові слова: третій рівень освіти, компетенції, професіоналізація соціальної роботи, докторська програма (PhD) з соціальної роботи і соціальної політики.

В статье рассматривается опыт внедрения проекта на базе НаУКМА по созданию третьего уровня образования в сфере социальной работы в Украине, анализируются основные подходы, структура и содержание обучения на докторской программе (PhD) по социальной работе и социальной политике.

Ключевые слова: третий уровень образования, компетенции, профессионализация социальной работы, докторская программа (PhD) по социальной работе и социальной политике.

The article enlightens the experience of implementing at the NaUKMA base the project on creating the third cycle of education in social work in Ukraine. The main approaches, structure and the content of the training at the PhD Program in Social Work and Social Policy are analyzed.

Key words: third level of education, competences, social work professionalization, Doctoral Program (PhD) in Social Work and Social Policy.

Невід’ємними рисами професіоналізації соціальної роботи в різних країнах є визнання соціальної роботи як професії в країні; професійна автономія у здійсненні діяльності; існування окремої бази знань щодо соціальної роботи; наявність професійної освіти, розвиток якої регулюють фахівці з соціальної роботи; наявність діючих національних та місцевих професійних організацій; затверджений етичний кодекс; статус соціальної роботи в країні [1]. Із початком академізації соціальної роботи в Європі у 1990-х роках виникла необхідність створення і розвитку власних дослідницьких та освітніх центрів, вироблення професійних теоретичних і практичних підходів до проведення досліджень, науково обґрунтованої практики соціальної роботи. Потреба у запровадженні третього рівня освіти з соціальної роботи – докторської програми навчання (PhD) – стала особливо актуальною [2].

Що стосується навчання соціальній роботі в Україні, то тут відсутній третій цикл освіти – академічна освіта, яка передбачає навчання та захист наукових досліджень. Відповідно, постійно відтворюється проблема, зумовлена браком викладачів та дослідників, які можуть проводити дослідження у сфері соціальної роботи та мають наукову ступінь із соціальної роботи. Це, в свою чергу, стримує розвиток та професіоналізацію соціальної роботи, а також негативно впливає на якість навчання соціальних працівників, оскільки зміст та вимоги до компетенції соціальних працівників постійно розвиваються, зазнаючи суттєвого впливу таких дисциплін, як педагогіка, психологія, соціологія тощо.

Окрім того, на Бергенській конференції 2005 року Україна взяла на себе зобов’язання до 2010 року в межах Болонського процесу змінити традиційну систему підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації та привести її у відповідність до принципів Єдиного європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area). Відповідно, до 2010 року Україна мала б впровадити у вітчизняну практику (і законодавство) науковий ступінь «доктора філософії» (PhD). Тому за таких умов актуальними стали розроблення та впровадження проекту зі створення докторської програми з соціальної роботи.

Кафедра Школа соціальної роботи (ШСР) Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Україна) разом із партнерами з Університету Шеффілд Халем

(Великобританія), Державного університету м. Тбілісі (Грузія), Університету м. Любляна (Словенія), Вільнюського педагогічного університету (Литва), Університету м. Таллінн (Естонія) в 2009 році розробила проектну пропозицію та отримала фінансування від програми Темпус Європейської Комісії для створення програми третього рівня освіти із соціальної роботи.

Впродовж 2010-2012 років викладачами ШСР та університетів країн-партнерів така програма була розроблена та започаткована. Одночасно в НаУКМА була створена Докторська школа для навчання та підготовки докторантів (PhD). Це дозволило об'єднати ресурси та можливості двох проектів і інтегрувати докторську програму із соціальної роботи в структуру Докторської школи, відповідно узгодивши навчальні плани, навчальні процедури та вимоги до студентів.

Вивчення досвіду впровадження подібних програм у європейських країнах дало можливість визначити принципи, концептуальні засади та підходи до розвитку програми (PhD) із соціальної роботи в НаУКМА. Оскільки в Україні соціальна робота належить до галузі знань «соціальне забезпечення», яке є складовою соціальної політики, доцільним було включити до навчальної програми курси, присвячені поглибленому вивченню соціальних та політичних теорій, аналізу соціальної політики тощо, що знайшло своє відображення у назві програми. Таким чином, створена та запроваджена Докторська програма (PhD) «Соціальна робота та соціальна політика» відображає підхід, орієнтований на поглиблене вивчення соціальної політики. Оскільки основні стратегічні рішення щодо сфери компетенції соціальної роботи, її регулювання та управління залежать від тих концепцій та організаційних засад, які визначаються саме соціальною політикою, що впроваджується на тому чи іншому етапі розвитку держави, вкрай важливо, щоб учені та науковці могли вільно орієнтуватися та працювати спільно із колегами-представниками таких напрямків, як державне управління, політологія, а не обмежуватися науковим дискурсом у межах психології, педагогіки тощо.

Також докторська програма зі спеціальності «Соціальна робота та соціальна політика» надає можливість її слухачам брати участь у міждисциплінарному вивченні соціальної роботи і соціальної політики. Докторанти вивчають та досліджують практичну соціальну роботу в Україні та інших країнах, сучасні системи соціального забезпечення, соціальні послуги, соціальне виключення, а також проблеми різних груп клієнтів.

Важливими завданнями програми є створення академічного підґрунтя для подальшого розвитку соціальної роботи в Україні, адаптація та узгодження основних концепцій, понятійного апарату соціальної роботи в контексті соціальної політики, надання допомоги молодим дослідникам у приєднанні до міжнародної спільноти, а також розвиток академічної мережі, до якої увійдуть освітяни, практичні фахівці, особи, які формують політику, групи користувачів і студенти [3].

Варто зазначити, що основним фокусом докторської програми є організація дослідницької діяльності, міжнародна співпраця викладачів ШСР та іноземних експертів з партнерських університетів. У межах програми підтримуються європейські стандарти у сфері академічної освіти, а також створюються нові можливості для студентів і викладачів для їх участі у міжнародній співпраці та спільних дослідженнях, що сприяє набуттю нових навичок та компетенцій.

Описані підходи знайшли відображення у змістовому наповненні докторської програми зі спеціальності «Соціальна робота і соціальна політика». Так, ця чотирирічна програма навчання на здобуття докторського ступеня, окрім обов'язкових основних та спеціалізованих (фахових) курсів, пропонує широке коло вибіркових модулів й індивідуальну дослідницьку діяльність та передбачає участь у докторантських семінарах і колоквиумах. Міждисциплінарні обов'язкові курси для докторантів першого та другого року навчання вклю-

чають: «Методологія наукового пізнання», «Вступ до досліджень (епістемологія та онтологія)», «Семінар з підготовки дослідницької пропозиції», «Філософія» (курс підготовки до складання канд. мінімуму з філософії), «Написання наукових статей англійською мовою»; «Англійська мова для науковців», «Академічна риторика» тощо. Основними завданнями цих курсів є створення передумов для отримання поглиблених знань із методології дослідження, стимулювання розвитку теоретичного мислення та використання критичної рефлексії у дослідженні, розвиток навичок академічного письма, письмової та усної презентації результатів дослідження, критичного аналізу й навичок рецензування наукових робіт.

Спеціалізовані (фахові) обов'язкові курси ДП "Соціальна робота і соціальна політика" орієнтовані на підтримку розвитку передумов для незалежного дослідження, освітньої діяльності у цій сфері; створення передумов для отримання найновіших теоретичних знань у сфері соціальної роботи, соціальної політики, соціального добробуту, психічного здоров'я і соціального захисту; отримання знань та досвіду академічного спілкування і презентації наукових досліджень, а також досвіду супервізування досліджень. Перелік цих курсів включає: «Соціальні та політичні теорії», «Соціальні зміни в перехідний період у пострадянських країнах», «Аналіз соціальної політики», «Термінологічний семінар», «Соціальна робота і права людини», докторантський семінар (семінар з підготовки докторської тези).

Окрім обов'язкових та спеціалізованих дисциплін, студенти мають обрати для прослуховування кілька курсів, що відповідають темі їх дослідження, з числа вибіркових. До них, зокрема, належать: «Дослідницький семінар»; «Методологія та організація досліджень»; «Політика щодо бездомних в Україні»; «Якісні методи: збір і аналіз даних»; «Проблеми соціальної роботи в сучасній Україні»; «Соціальна робота в зарубіжних країнах: законодавче регулювання»; «Психологія управління»; «Менеджмент людських ресурсів»; «Супервізія соціальних проєктів»; «Виробнича практика»; «Гостьовий курс»; «Друга іноземна мова»; навчання в літній школі з соціальної роботи та соціальної політики; «Поглиблений аналіз місцевої політики»; «Розробка навчальних курсів зі спеціальності та їх викладання»; «Соціальна робота та Інтернет».

Також докторант може обирати курси, що стосуються сфери його дослідження, в межах програм із міжнародного наукового співробітництва шкіл соціальної роботи, літніх шкіл, програм Європейського Союзу INDOSOW, ERASMUS тощо та отримувати відповідну кількість кредитів ЄКТС. Можливе розроблення навчальних курсів з обраної теми дисертації та їх викладання у вишах.

Докторська програма «Соціальна робота та соціальна політика» заохочує докторантів до участі у міжнародних програмах та мережах. Зокрема, докторанти можуть брати участь у міжуніверситетській PhD мережі Міжнародної Академії «Соціальна робота і суспільство» (The International 'Social Work & Society' Academy (TiSSA)), яка має на меті створення всебічної міжнародної співпраці студентів PhD в соціальній галузі. В такий спосіб навчання на докторській програмі сприяє просуванню порівняльного підходу до аналізу соціальної роботи і соціальної політики, вивченню організаційних змін і процесів реформування, аналізу критеріїв якості та вивчення кращих практик, заохоченню поширення та обміну результатами досліджень на міжнародному рівні.

Навчання на докторській програмі передбачає індивідуальну дослідницьку діяльність під керівництвом двох супервізорів (керівників) – одного зі Школи соціальної роботи НаУКМА та одного із партнерських університетів. Прогрес у навчанні оцінюється відповідно до індивідуального навчального плану з акцентом на прикладній професійній діяльності, включно з публікаціями результатів досліджень, участю у дослідницьких проєктах, презентаціями на дослідницьких конференціях та семінарах, керівництвом студентськими дослідницькими роботами.

Дисертація на здобуття ступеня доктора наук (PhD) з соціальної роботи і соціальної політики має продемонструвати поглиблені знання в обраних сферах навчання, вміння сприяти та проводити дослідження у соціальних науках, вміння критично аналізувати та оцінювати дизайн та результати дослідження, вміння представляти результати дослідження у процесі професійного та наукового спілкування, а також бажання/ готовність впливати на процес прийняття рішень у політиці.

На кінець першого року навчання кожен докторант PhD програми НаУКМА готує розгорнутий “докторський проект” (doctoral proposal), що включає обґрунтування і план майбутнього дослідження з розгорнутим критичним аналізом літератури та планом дисертації, який оцінює фахова група Докторської школи на публічному захисті.

Після успішного захисту докторського проекту докторанту призначається другий науковий керівник, як правило, із закордонного університету. Упродовж другого і третього року підготовки докторанти регулярно презентують і обговорюють проміжні результати своїх досліджень на докторських семінарах – за участю міжнародних фахівців цієї галузі. На кінець третього (четвертого) року кожен докторант готує дисертацію на базі незалежно проведених досліджень, яка за своїм змістом має наукову новизну і є внеском у суму знань певної галузі.

Можна стверджувати, що зміст та дизайн докторської програми, створеної в НаУКМА, відображає принципи науково обґрунтованої практики (інтеграції дослідження та професійної практики), що є важливою складовою сучасного суспільства, яке ґрунтується на знаннях, розвитку освіти та досліджень у сфері соціальної роботи і соціальної політики; розвитку вмінь і навичок через критичне осмислення власної практики. Аналізуючи досвід створення та впровадження докторської програми, важливо зазначити, що сьогодні вона існує як пілотний проект і, окрім представлених завдань, виконує й таку важливу функцію, як запровадження інновацій у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Wells-Gall I., Welbourne P. The professionalization of social work: a cross-national exploration / I. Wells-Gall, P. Welbourne // International Journal of Social Welfare. – 2008. – № 17. – P. 281-290.
2. Boyko O., Kabachenko N. Social work as an academic discipline in Ukraine / O. Boyko, N. Kabachenko // Social Work and Social Policy in Transition Journal. – 2011. – № 2 (1). – P. 79-104.
3. Докторські програми в Україні: досвід НаУКМА / [Моренець В. П., Винницький М. І., Кострова Л. І. та ін.] ; за ред. В. П. Моренця. – К. : Пульсари, 2010. – 160 с.

УДК 37.091.2

І.Г. Карпова, канд. пед. наук, доцент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядаються різноманітні засади національного виховання сучасної молоді.

Ключові слова: національне виховання, засади національного виховання, молодь.

В статье рассматриваются различные основы национального воспитания современной молодежи.

Ключевые слова: национальное воспитание, основы национального воспитания, молодежь.

Various essential principles of national upbringing of modern youth are examined in the article.

Key words: national upbringing, essential principles of national upbringing, youth.

Як відомо, кожен народ має власну систему виховання, що історично сформувалася, яка дозволяє молодому поколінню духовно наслідувати національні традиції, зберігати їх, примножувати кращі національно-духовні, культурно-історичні надбання нації. На-